

SCHOOLJAAR 2019-2020

**MUZIKALE ONTWIKKELING VAN HET
JONGE KIND IN DE BUITENRUIMTE**
PRAKTIJKGERICHT ONDERZOEK A-FASE

KATJA CORSTEN
HOGESCHOOL FONTYS, DEN BOSCH
Onderzoeksbegeleider: Lorijn Corvers

Inhoudsopgave

Samenvatting	- 4 -
1. Probleemanalyse	- 5 -
1.1 Aanleiding en context	- 5 -
1.2 Probleemstelling	- 6 -
2. Theoretisch kader	- 7 -
2.1 Creativiteitsontwikkeling	- 7 -
2.1.1 Cultuureducatie	- 7 -
2.2 Belang van muziekonderwijs	- 8 -
2.2.1 De muzikale ontwikkeling van het jonge kind	- 8 -
2.2.2 Creatieve competenties	- 9 -
2.2.3 Rol van de leerkracht	- 9 -
2.3 Functie van de leeromgeving	- 10 -
2.3.1 Loose Parts	- 10 -
2.3.2 Natuurlijke leeromgeving	- 11 -
2.4 Onderzoeksvraag	- 11 -
2.4.1 Hoofdvraag	- 11 -
2.4.2 Deelvragen	- 11 -
3. Onderzoeksopzet	- 13 -
3.1 Beschrijving en verantwoording van dataverzameling	- 13 -
Pilot	- 13 -
Observaties	- 13 -
Interview	- 14 -
3.2 Respondenten	- 14 -
3.3 Instrumenten	- 14 -
Observatie-instrument	- 15 -
Interviewleidraad	- 15 -
3.4 Wijze van data-analyse	- 16 -
Observaties	- 16 -
Interview	- 16 -
4. Resultaten	- 17 -
4.1 Observaties	- 17 -
4.2 Interview	- 18 -
5. Conclusies en aanbevelingen	- 22 -
5.1 Conclusies	- 22 -

5.1.1 Is de pilot uitgevoerd zoals beoogd?	- 22 -
5.1.2 Welke successen en knelpunten ervaren leerkrachten van unit 2 tijdens het uitvoeren van de pilot?	- 22 -
5.1.3 Welke verbetermogelijkheden zien de leerkrachten van unit 2 ten aanzien van de uitvoering van de pilot?	- 22 -
5.1.4 Conclusie hoofdvraag	- 23 -
5.2 Kritische reflectie op onderzoeksproces	- 23 -
5.3 Aanbevelingen	- 24 -
5.3.1 Aanbeveling 1: doorzetten van activiteiten	- 24 -
5.4.2 Aanbeveling 2: professionalisering leerkracht	- 24 -
5.4.3 Aanbeveling 3: gebruik van materialen	- 25 -
5.4.4 Aanbeveling 4: uitbreiding naar andere units	- 25 -
Literatuurlijst	- 26 -
Bijlagen	- 29 -
<i>Bijlage 1: pilot</i>	- 29 -
<i>Bijlage 2: hulpkaart voor de leerkracht</i>	- 30 -
<i>Bijlage 3: operationaliseringstabel observatielijst</i>	- 32 -
<i>Bijlage 4: observatielijst</i>	- 33 -
<i>Bijlage 5: ingevulde observatielijst na analyse</i>	- 35 -
<i>Bijlage 6: operationaliseringstabel interview</i>	- 39 -
<i>Bijlage 7: uitwerking interview</i>	- 42 -

Samenvatting

Dit rapport doet een verslag van een onderzoek naar de muzikale ontwikkeling van het jonge kind in de buitenruimte van Basisschool X. Het onderzoek is uitgevoerd in opdracht van Basisschool X, zij willen zorgdragen voor een gelijkwaardige inzet van de binnen- en buitenruimte voor creativiteitsontwikkeling. Er is een pilot ontwikkeld om antwoord te verkrijgen op de onderzoeksvraag: *wat zijn de ervaringen van de leerkrachten van unit 2 tijdens de pilot op basisschool X met het stimuleren van de muzikale ontwikkeling van het jonge kind in de buitenruimte?*

Tijdens de pilot hebben er observaties plaatsgevonden die zich focussen op de rol van de leerkracht gericht op het stimuleren van de creatieve competenties van het jonge kind binnen muziekonderwijs. Hiervoor is een observatielijst ontworpen. Vervolgens is er een groepsinterview afgenomen waar is gevraagd naar de ervaringen van de leerkrachten. Uit het onderzoek blijkt dat de leeromgeving als verrijking op de muzikale ontwikkeling van het kind wordt gezien en zij de experimentele interventie passend vinden bij de visie van de school. Er wordt aangeraden om de activiteiten vaker terug te laten komen, te intensiveren en vervolgens het proces opnieuw te evalueren. Vanuit de evaluatie kan er door de werkgroep muziek gekeken worden naar mogelijkheden dit door te zetten naar andere units.

1. Probleemanalyse

In dit hoofdstuk wordt het probleem omschreven zoals aangegeven door Basisschool X. De aanleiding en context worden in detail omschreven om vervolgens te komen tot een probleemstelling in paragraaf 1.2.

1.1 Aanleiding en context

Cultuur is de wereld om ons heen, hoe wij deze wereld waarnemen en ervaren. Cultuur biedt mens en maatschappij de mogelijkheid om zich te ontplooien. De kunstvakken hebben een functie om creativiteit en de creatieve vaardigheden te stimuleren. Eijnden (2016) stelt dat cultuureducatie de ontwikkeling van kinderen tot evenwichtige volwassenen stimuleert. Dit wordt uitgedragen in kennis en vaardigheden ontwikkelen. De kunstvakken spelen daar een belangrijke rol in. De leeromgeving is daarbij van toegevoegde waarde. Het creatieve vermogen kan je het best ontwikkelen in een rijke leeromgeving (SLO, 2019a).

De buitenruimte is een rijke leeromgeving met veel prikkels voor het inzetten van je zintuigen (Louv, 2007). Het aanbieden van cultuur in de buitenruimte kan leiden tot een grotere creativiteitsontwikkeling. De natuur is elke dag anders en biedt altijd weer nieuwe uitdagingen. De buitenruimte op een basisschool geeft kinderen de mogelijkheid om te bewegen en in contact te staan met de natuur. Kinderen kunnen buiten spelenderwijs leren en hun fantasie gebruiken (de Jonge, 2017).

Het gelijkwaardig inzetten van de binnen- en buitenruimte is een speerpunt van Basisschool X. Basisschool X is gelegen in de Groote Wielen in Rosmalen. Op de school zitten in totaal 280 leerlingen verdeeld over drie units. Een unit is een heterogene groep kinderen waar kinderen van drie leerjaren bij elkaar zitten. Het is een innovatieve basisschool die haar onderwijs vormgeeft vanuit een holistisch perspectief. De school heeft een eigentijdse en wetenschappelijk onderbouwde visie op het leren en op de ontwikkeling van kinderen. Visie van de school is dat kinderen meer leren wanneer ze zelf ervaringen kunnen opdoen in de fysieke wereld. Kinderen op Basisschool X halen hun kennis niet alleen uit de boeken. Ze leren door hun zintuigen te benutten. Een uitdagende leeromgeving is daarbij van groot belang, om de motivatie om te leren van binnenuit te laten komen (Wittering.nl, 2019).

De school is verdeeld in functieruimtes waar de kinderen werken en hun eigen doelen kunnen trainen. Een functieruimte is ingericht met flexibele werkplekken en elke ruimte heeft een eigen functie, zoals een 'Breinplein' waar taal en rekenen centraal staat of een theater waar de focus ligt op dans en drama. De doelen zijn voor elk kind anders. Basisschool X streeft naar een evenredige verdeling tussen tijd voor creativiteitsontwikkeling, vaardigheden inoefenen en inzichten verwerven vanuit kernconcepten.

Basisschool X is een Gestaltschool. De school werkt vanuit het leermodel van Gestaltleren (Gankema, 2018), dat zich richt op het optimaal ontwikkelen van talenten op een manier die aansluit bij het brein. Er wordt niet uitgegaan van kennis opstapelen in het brein, maar van het opbouwen van zogenaamde gestalten, die worden uitgedrukt in kernconcepten: een mentale kaart van hoe je de wereld kunt

begrijpen vanuit een fysisch, psychisch en maatschappelijk perspectief. Dit is een manier om kennis hanteerbaar en duurzaam te maken (Gankema, 2018). De kernconcepten vormen de basis van het curriculum van de school.

In een Gestaltschool horen de binnen- en buitenruimte gelijkwaardig te zijn. Alle doelen die je binnen kan trainen, moet je ook buiten kunnen trainen. Kinderen hebben het recht om ook buiten te leren. Sommige zullen beter tot hun recht komen in de buitenruimte, dan in de binnenruimte.

Basisschool X heeft sinds het begin van het schooljaar een specialist voor de buitenruimte. De specialist gaat met kinderen uit alle units aan het werk en zet zich specifiek in voor het aanbod in de buitenruimte. Dit is een eerste stap om de buitenruimte een grotere rol te geven in de ontwikkeling van de kinderen. Een volgende is om de creativiteitsontwikkeling van het kind ook buiten plaats te laten vinden. Nu gebeurt dat voornamelijk binnen.

1.2 Probleemstelling

Basisschool X wil zorgdragen voor een gelijkwaardige inzet van de binnen- en buitenruimte voor creativiteitsontwikkeling. De schoolleiding ervaart echter het hanteren van de gelijkwaardige inzet van de binnen- en buitenruimte als een knelpunt. Het doel van dit onderzoek is om mogelijkheden te verkennen om de creativiteitsontwikkeling van kinderen ook in de buitenruimte te laten plaatsvinden. De mogelijkheden worden doormiddel van een experimentele interventie onderzocht. De focus van het onderzoek ligt in het specifiek op de muzikale ontwikkeling van het jonge kind te stimuleren. Het uiteindelijke beoogde doel is de muzikale ontwikkeling van het jonge kind in de buitenruimte te laten plaatsvinden.

2. Theoretisch kader

Basisschool X wil de creativiteitsontwikkeling van kinderen gericht op muziekeducatie ook in het buitenonderwijs stimuleren. In dit hoofdstuk wordt kort ingegaan op het belang van cultuureducatie en in het specifiek van muziekeducatie. Er wordt beschreven hoe de muzikale ontwikkeling van het jonge kind eruitziet en hoe de leeromgeving, waaronder de buitenruimte, hier een belangrijke bijdrage aan levert.

2.1 Creativiteitsontwikkeling

Hoogeveen & Bos (2013) stellen dat cultuureducatie creativiteit en creatief denken stimuleert. Creatief denken behoort, ook in internationaal perspectief, tot de vaardigheden waarover iedereen dient te beschikken om te kunnen functioneren in de eenentwintigste eeuw. De vraag naar routinematig administratief werk neemt af in de arbeidsmarkt, terwijl de vraag naar mensen die over innovatief vermogen beschikken, toeneemt (Ministerie van OCW, 2013).

Het begrip creativiteit kan vanuit theoretische en sociaal-politieke perspectieven bekeken worden. Zo beschrijft Fannes (2014) dat het concept creativiteit zich evolueerde vanuit andere begrippen zoals voorstellingsvermogen, fantasie en zelfontplooiing. Hij onderscheidt daarbij twee richtingen. De eerste richting beziet creativiteit als voorwaardelijk voor een ondernemende en technologische ontwikkeling, de tweede stelt creativiteit centraal bij de ontwikkeling van zelfontplooiing, (geestelijke) gezondheid en de sociale cohesie in onze samenleving (Oosterheert & Meijer, 2017).

SLO (2019a) omschrijft creativiteit als volgt:

“Creativiteit is het scheppend vermogen om nieuwe en/of ongebruikelijke maar toepasbare oplossingen voor bestaande problemen te vinden. Dat creatieve vermogen wordt het sterkst ontwikkeld in een rijke leeromgeving waarin kinderen gestimuleerd worden om zelf oplossingen te bedenken.”

In dit onderzoek wordt het begrip creativiteit gebruikt zoals beschreven door SLO (2019a). Om het creatieve vermogen van kinderen te ontwikkelen is het van belang om cultuureducatie aan te bieden op de basisschool.

2.1.1 Cultuureducatie

De kunstvakken hebben een belangrijke functie in het stimuleren van creativiteit en het ontwikkelen van creatieve vaardigheden (Ministerie van OCW, 2013). Cultuureducatie laat kinderen en jongeren kennis en ervaringen met kunst, media en erfgoed opbouwen. Cultuur biedt mens en maatschappij de kans om zich te ontplooiën.

Structurele cultuureducatie draagt bij aan het creatieve vermogen van het kind en het ontwikkelen van de 21ste eeuwse vaardigheden (Ministerie van OCW, 2013). Muziekonderwijs is daar een onderdeel van. Muziekonderwijs legt een relatie met de wereld om het kind heen en biedt ook kansen om

maatschappelijk draagvlak te creëren. Het aanbieden van muziek op de basisschool draagt bij aan een gevoel van verbondenheid, het zien van mogelijkheden en het kennismaken met de hedendaagse cultuur en die van het verleden (Vrolijk, 2017). In de volgende paragraaf wordt het belang van muziekonderwijs verder toegelicht.

2.2 Belang van muziekonderwijs

Muziek heeft veel invloed op de cognitieve, sociaal emotionele en creatieve ontwikkeling van kinderen. Het actief deelnemen aan muziekactiviteiten leidt tot het reorganiseren van de hersenstructuur en hersenfunctie. Dit versterkt de werking van de prefrontale cortex wat zorgt voor een stimulering van de creativiteit, zo stelt het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (2019).

Door muziekonderwijs maken kinderen kennis met de rol en plaats van muziek in de wereld om ons heen. Van der Lei, Haverkort en Noordam (2015) noemen drie redenen om gestructureerd muziekonderwijs aan te bieden. De eerste reden is het bevorderen van de muzikale ontwikkeling. Kinderen moeten mogelijkheden krijgen om hun talenten te ontdekken en hun muzikale competenties te kunnen ontwikkelen.

De tweede reden is de invloed van muziek op niet-muzikale ontwikkelingen.

Muziek zou invloed hebben op de ontwikkeling van sleutelvaardigheden zoals luisteren, taalverwerving en lezen. De emotionele intelligentie wordt ook door muziek gestimuleerd (Mieras, 2015).

De derde reden is de rol van muziek binnen een cultuur. Muziek zorgt voor verbinding tussen mensen. Door muziek leren kinderen over andere culturen, die ook aanwezig kunnen zijn in de Westerse maatschappij waar zij nu leven.

Muziekeducatie draagt bij aan veel ontwikkelingsgebieden. Om kinderen de kans te bieden zich zo optimaal mogelijk te ontwikkelen, is het goed om muziekonderwijs structureel vanaf jonge leeftijd aan te bieden volgens van der Lei et al. (2015) en het ministerie van OCW (2013). In de volgende paragraaf wordt de muzikale ontwikkeling van het jonge kind verder toegelicht.

2.2.1 De muzikale ontwikkeling van het jonge kind

Kinderen moeten de mogelijkheid krijgen om hun muzikale intelligentie of muzikale competenties te ontwikkelen. Hierbij is een uitdagende leeromgeving erg belangrijk waarbij wordt uitgegaan van de behoeften van het kind. Muziek zit bij kinderen in de genen. Als hun muzikale potenties niet worden aangesproken, is er een kans dat de potentie verloren gaat (Vrolijk, 2017). Het is goed om op jonge leeftijd aandacht te besteden aan muziek, zodat zij hun vaardigheden kunnen ontwikkelen (Van der Lei et al., 2015)

Thematisch onderwijs aanbieden bij het jonge kind zorgt voor een betekenisvolle context, zo ook bij muziekonderwijs (Vrolijk, 2017). Het muziekonderwijs in de onderbouw wordt vaak op een speelse manier vormgegeven en er is ruimte voor beweging. SLO (2019b) beschrijft in de leerlijnen voor

muziek dat kinderen veel bewegend leren. In de onderbouw is het muziek maken gericht op het ontdekken van instrumenten en klanken, het kind gaat daarbij vrij solistisch en experimenterend te werk. Er wordt een basis gelegd voor het begrijpen van eenvoudige (grafische) notatievormen en kinderen kunnen die gaan gebruiken om muziek te spelen en/of te ontwerpen. Hierbij is het stimuleren van de speelse creativiteit belangrijk (Vrolijk, 2017).

Muziekonderwijs draagt bij aan het ontwikkelen van creatieve competenties. Hier wordt creativiteit ook opgevat als het vermogen om nieuwe en/of ongebruikelijke manieren te vinden en ideeën te vormen, zoals beschreven door SLO (2019a). In muziek wordt deze interpretatie van creativiteit vertaald in ontwerpen en improviseren (Van der Lei et al., 2015).

Creativiteit binnen muzikeducatie wordt gestimuleerd door het ontwikkelen van de creatieve competenties: *ontwerpen* en *improviseren*. In de volgende paragraaf beschrijven we wat de creatieve competenties inhouden en welke aspecten hierbij een rol spelen.

2.2.2 Creatieve competenties

Het ontwerpen van muziek is een cognitief, creatief proces. Ontwerpen wordt gezien als het maken van muziek. Kinderen kunnen een eigen muziekstuk maken, waarbij ze experimenteren met klanken en instrumenten. Ze leren dit vast te leggen in tekeningen die ze later weer kunnen spelen. Zo leren kinderen om elementen te herschikken en gebruik te maken van eerder bedachte ideeën.

Het is belangrijk dat kinderen niet constant de bekende wegen bewandelen, maar worden uitgedaagd om hun creativiteit in te zetten. Zo leren kinderen om zelf liedjes af te maken zonder er eerst over na te denken of het vast te leggen. Kinderen kunnen improviseren met emoties en binnen thema's bepaalde muziekstukken bedenken. Improviseren is een creatieve uiting (Van der Lei et al., 2015).

Jonge kinderen hebben de ruimte nodig om nieuwe dingen te ontdekken en te ervaren (Vrolijk, 2017). De leerkracht heeft als taak om de kinderen deze ruimte te bieden. De rol van de leerkracht wordt in de volgende paragraaf verder toegelicht.

2.2.3 Rol van de leerkracht

De leerkracht speelt een belangrijke rol in het succesvol vormgeven van muziekonderwijs. De leerkracht heeft een voorbeeldfunctie. Als leerkracht kun je klein en overzichtelijk starten met een speelse activiteit. Daardoor ontwikkelen kinderen een positieve houding tegenover muziek en kun je muzikale basisvaardigheden trainen, zodat kinderen later (doelgericht) aan muzikale producten kunnen werken. Deze basisvaardigheden worden op de basisschool ontwikkeld en daarom is het als leerkracht belangrijk om aandacht te besteden aan de speelse muzikale activiteiten. Op latere leeftijd zullen de doelgerichte muzikale activiteiten volgen (Vrolijk, 2017).

Het creatieve proces van de kinderen wordt begeleid door de leerkracht. De leerkrachten stimuleren een nieuwsgierige houding en het nemen van risico's. Levendige gesprekken tussen kinderen en leerkrachten en tussen kinderen onderling, voeden de fantasie en het denken in mogelijkheden (Arthur & Cremin, 2010). Tijdens het creatieve proces is het stellen van vragen door de leerkracht

essentieel. Door het stellen van vragen is de leeropbrengst van de kinderen uiteindelijk hoger. De leerkracht is de gespreksstuurder, de kinderen zijn de gesprekspartners (Vrolijk, 2017). Het stellen van vragen vindt tijdens het gehele creatieve proces plaats. Door tijdens het proces open stimulerende vragen te stellen kan de creativiteit in de rijke leeromgeving nog meer geprikkeld worden. De vragen van de leerkrachten zijn bepalend voor de antwoorden van het kind. Door open stimulerende vragen te stellen zal het creatieve vermogen van het kind zich verder ontwikkelen (Brouwers, 2017). Een aantal voorbeelden van open stimulerende vragen zijn:

- Waar lijkt dit op?
- Hoe komt dat ...?
- Wat zal er gebeuren als ...?
- Waarom ...?
- Hoe kun je zorgen dat ...?

De rol van de leerkracht is om op tijd afstand te nemen en te observeren tijdens het proces. De leerkracht observeert om op het juiste moment weer in te stappen de en kinderen te ondersteunen bij het denken in mogelijkheden of het maken van keuzes (Vrolijk, 2017). Van der Lei et al. (2015) stellen dat bij het jonge kind het accent ligt op het bevorderen van de speelse creativiteit. Hier wordt aan voldaan door de kinderen te laten experimenteren met ontwerpen en improvisatie.

Hoogeveen & Bos (2013) stellen dat creativiteit niet onderwezen kan worden. Leerkrachten kunnen wel proberen omstandigheden te creëren waarin ruimte is voor creatief gedrag. Het creëren van rijke en krachtige leeromgeving is van groot belang.

De functie van de leeromgeving en de leerbronnen die daarbij horen, worden omschreven in de volgende paragraaf.

2.3 Functie van de leeromgeving

De hele wereld bestaat uit bronnen waarvan een kind kan leren. Het is de taak van de professionals om deze bronnen beschikbaar te stellen om een omgeving te creëren waarin kinderen zich zo optimaal mogelijk kunnen ontwikkelen. Het vormgeven van de leeromgeving heeft invloed op de ontwikkeling van de creativiteit van kinderen (SLO, 2019a). Het is belangrijk dat kinderen niet constant de bekende wegen bewandelen, maar worden uitgedaagd om hun creativiteit in te zetten en te komen tot nieuwe oplossingen (Van der Lei et al., 2015). Het is van belang om een balans te vinden tussen gegeven kaders en vrije keuzes. Het gebruik van Loose Parts als leerbronnen schept een rijke leeromgeving waarin kinderen hun creativiteit kunnen ontwikkelen.

2.3.1 Loose Parts

De theorie van Loose Parts is ontwikkeld door Simon Nicholson in 1971 (Daly & Beloglovsky, 2015). Deze theorie beschrijft het idee dat losse materialen met elkaar gecombineerd kunnen worden. De functie van deze materialen kan steeds opnieuw worden bedacht, waardoor er oneindig veel mogelijkheden gecreëerd worden voor de creativiteit van kinderen. Er is geen handleiding voor het gebruik van de materialen. Zo worden kinderen uitgedaagd om tot nieuwe en/of ongebruikelijke

oplossingen voor bestaande problemen te komen, zoals creativiteit wordt beschreven door SLO (2019a). De kinderen zijn handelend bezig met Loose Parts, waardoor ze constant reflecteren en evalueren op hun proces. Van Gijn (2015) heeft onderzoek gedaan naar het gebruik van Loose Parts bij het stimuleren van de creativiteit tijdens het buitenspel. Zij beschrijft dat de kinderen op een creatieve manier de Loose Parts inzetten en met nieuwe ideeën komen. Het komen tot nieuwe ideeën sluit aan bij het stimuleren van de creativiteit (SLO, 2019a) en het ontwikkelen van de creatieve competenties (van der Lei et al., 2015). Een ander aspect bij het ontwikkelen van de creatieve competenties is dat jonge kinderen de ruimte nodig hebben om nieuwe dingen te ontdekken en te ervaren (Vrolijk, 2017). Dit kan worden gerealiseerd door een letterlijke bewegingsvrijheid aan de kinderen te bieden, zoals in de buitenruimte. In de volgende paragraaf wordt toegelicht op welke manier de buitenruimte kan bijdragen aan de muzikale ontwikkeling van het jonge kind.

2.3.2 Natuurlijke leeromgeving

Volgens SLO (2019b) hebben jonge kinderen veel beweging nodig. Wanneer zij mogen bewegen tijdens muziek leren zij klank- en vormaspecten te ervaren en te herkennen. Louv (2007) voegt daar nog een tweede element aan toe, namelijk dat de combinatie van beweging en de in buitenlucht zijn stimulerend is voor de ontwikkeling van het brein. Een natuurlijke omgeving is van essentieel belang voor een gezonde ontwikkeling van het kind. Het zorgt voor het prikkelen van de zintuigen en het leidt tot het ontwikkelen van cognitieve structuren (Louv, 2007). Het prikkelen van de zintuigen draagt bij aan het werken met Loose Parts en aan het bedenken van nieuwe oplossingen (Daly & Beloglovsky, 2015). Volgens van der Lei et al. (2015) stimuleert dit de ontwikkeling van de creatieve competenties van het jonge kind.

Door kinderen te confronteren met een rijke omgeving zoals die in de natuur plaatsvindt, worden de kinderen geprikkeld en is er ruimte voor beweging. Deze combinatie leidt tot het verhogen van de aandacht van het kind, het werkgeheugen wordt groter en breder ontwikkeld en de reactiesnelheid van het kind groeit (van der Niet et al, 2014).

2.4 Onderzoeksvraag

Het doel van dit onderzoek is een leeromgeving te creëren waarin kinderen de mogelijkheid hebben om de creatieve competenties, zoals beschreven door Van der Lei, Haverkort en Noordam (2015), te ontwikkelen in de buitenruimte van Basisschool X.

2.4.1 Hoofdvraag

Wat zijn de ervaringen van de leerkrachten van unit 2 tijdens de pilot op basisschool X met het stimuleren van de muzikale ontwikkeling van het jonge kind in de buitenruimte?

2.4.2 Deelvragen

1. Is de pilot uitgevoerd zoals beoogd? (Observaties/interview)

2. Welke successen en knelpunten ervaren leerkrachten van unit 2 tijdens het uitvoeren van de pilot? (Interview)
3. Welke verbetermogelijkheden zien de leerkrachten van unit 2 ten aanzien van de uitvoering van de pilot? (Interview)

3. Onderzoeksopzet

Dit hoofdstuk bevat de verantwoording van de dataverzameling en data-analyse. De respondentengroep en de instrumenten die zijn gebruikt om de deelvragen te beantwoorden worden in dit hoofdstuk beschreven.

3.1 Beschrijving en verantwoording van dataverzameling

Het doel van dit onderzoek is om de muzikale ontwikkeling van het jonge kind te stimuleren door middel van activiteiten in de buitenruimte. In het onderzoek worden de ervaringen van de leerkrachten in een pilot in kaart gebracht om de onderzoeksvragen te beantwoorden. Er dienen drie deelvragen te worden beantwoord voordat de hoofdvraag beantwoord kan worden. Volgens Kallenberg, Koster, Onstenk en Scheepsma (2013) is het nuttig om afzonderlijke deelvragen te stellen voordat de hoofdvraag beantwoord wordt. Hierdoor wordt het onderzoek verdeeld in deelstukken.

Pilot

Om de deelvragen te kunnen beantwoorden is er een pilot ontwikkeld die in unit 2 is uitgevoerd. Deze pilot is tot stand gekomen vanuit de probleemanalyse, waarin duidelijk werd dat Basisschool X streeft naar een gelijkwaardige inzet van de binnen- en buitenruimte voor creativiteitsontwikkeling.

Op basis van het theoretisch kader is een rijke leeromgeving ontworpen waarin het jonge kind zich muzikaal kan ontwikkelen in de buitenruimte. Volgens SLO (2019a) is een rijke leeromgeving van belang om de creativiteit van kinderen te prikkelen. In de leeromgeving is gebruik gemaakt van Loose Parts (Nicholson, 1971) om zo te werken aan de creatieve competenties, zoals beschreven door van der Lei et al. (2015).

De leerkrachten hebben voor aanvang van de pilot een toelichting gekregen op de rol van de leerkracht zoals beschreven door Vrolijk (2017) en het stellen van open vragen (Brouwers, 2017). Voor een uitgebreide beschrijving van de pilot, zie bijlage 1.

Observaties

Om antwoord te kunnen geven op de eerste deelvraag: *'Is de pilot uitgevoerd zoals beoogd?'* is er gekozen voor het observeren van de leerkrachten van unit 2 tijdens het uitvoeren van de pilot. Volgens Kallenberg et al. (2013) is een observatie een geschikte methode om leerkrachtgedrag in kaart te brengen. Er is een observatieformulier ontworpen met een duidelijke vraagstelling, gebaseerd op het theoretisch kader. Het observatieformulier is opgenomen in bijlage 4. De observaties zijn gedaan om concreet leerkrachtgedrag in kaart te brengen. Het leerkrachtgedrag speelt een belangrijke rol in het beantwoorden van de eerste deelvraag. De rol van de leerkracht is essentieel om de pilot tot een succes te maken.

De observaties zijn gedaan in aanwezigheid van de leerkracht van unit 2, de kinderen uit de betreffende groep en de onderzoeker. De onderzoeker heeft tijdens de observatie geen vragen gesteld. Om de betrouwbaarheid en validiteit van het onderzoek te waarborgen, zijn er filmobservaties

ingezet. Aan de hand van de filmobservaties zijn de observatieformulieren ingevuld.

Het oorspronkelijke idee was om de pilot vier keer uit te voeren, om zo onverwachte situaties te ondervangen en de validiteit te verhogen. Door de Coronacrisis, met als gevolg het sluiten van de basisscholen, hebben er maar twee observaties plaatsgevonden in plaats van vier.

Interview

Naast de observaties zijn ook interviews met de leerkrachten van unit 2 afgenomen. De interviews dienden ertoe om de drie deelvragen te beantwoorden: *‘Is de pilot uitgevoerd zoals beoogd?’*, *‘Welke successen en knelpunten ervaren leerkrachten van unit 2 tijdens het uitvoeren van de pilot?’* en *‘Welke verbetermogelijkheden zien de leerkrachten van unit 2 ten aanzien van de uitvoering van de pilot?’*

Volgens Baarda, de Goede en Kalmijn (1996) wordt een interview als dataverzamelmethode gebruikt als er opvattingen, ideeën, belevingen of ervaringen van mensen over een bepaald onderwerp onderzocht moeten worden. Een combinatie van de instrumenten interview en observatie levert volgens Kallenberg et al. (2013) de meeste resultaten op, omdat je tijdens een gesprek te weten kan komen hoe het onderwijsgedrag van een leerkracht in elkaar zit.

Er is gebruik gemaakt van een groepsinterview om de knelpunten en verbetermogelijkheden die de respondenten ondervinden aan het licht te laten komen. Er is gekozen voor een groepsinterview, zodat leerkrachten ervaringen kunnen delen en eventuele aanvullingen of andere perspectieven kunnen geven op een situatie. Het interview was semigestructureerd, om er zeker van te zijn dat bepaalde onderwerpen aan de orde zouden komen, maar er genoeg ruimte is om de ervaringen van de leerkrachten te delen.

3.2 Respondenten

Aan de pilot hebben twee leerkrachten deelgenomen, beiden werkzaam in unit 2. Beide leerkrachten zijn geobserveerd en kort daarna geïnterviewd. De leerkrachten zijn representatief voor het onderzoek, omdat zij op directe wijze zijn betrokken met het inzetten van de buitenruimte voor creativiteitsontwikkeling. Beide leerkrachten zijn werkzaam in unit 2 en betrokken bij het aanbieden van muziekonderwijs. In tabel 1 is de relevante informatie over de desbetreffende leerkrachten schematische weergegeven.

Tabel 1: Informatie over de respondenten van de observaties en het interview.

Respondentnummer	Unit	Geslacht	Leeftijd	Ervaring in jaren
R1	2	V	40	16
R2	2	V	37	12

3.3 Instrumenten

In deze paragraaf zijn de instrumenten beschreven die zijn gebruikt bij het uitvoeren van dit onderzoek en hoe deze tot stand zijn gekomen in relatie tot het eerder beschreven theoretisch kader.

Observatie-instrument

Voor de observaties tijdens de uitvoering van de pilot is een gestructureerde observatielijst ontwikkeld waarbij verschillende aspecten konden worden aangemerkt met gezien / niet gezien. Kallenberg et al. (2013) beschrijft dat de onderlinge vergelijkbaarheid wordt verhoogd door een beoordelingsschaal. Deze beoordelingsschaal is gekozen om de observaties bij beide leerkrachten gemakkelijk te vergelijken en de resultaten te kunnen analyseren.

De observatielijst is opgesteld vanuit de theorie van Vrolijk (2017), Brouwers (2017) en Nicholson (1971). In bijlage 3 is de operationaliseringstabel opgenomen waarin drie dimensies: creatieve competenties, rol van de leerkracht en leeromgeving, naar waarneembaar gedrag zijn vertaald.

In het observatieformulier wordt aangegeven of het gedrag is waargenomen en hoe vaak. Er is ruimte voor toelichtingen. Het observatieformulier is te vinden in bijlage 4.

Interviewleidraad

De interviewvragen zijn samengesteld aan de hand van de uitkomsten van de observaties. Zo werd er ook naar voorbeelden gevraagd: 'Heb je na een observatie een interventie gepleegd? Heb je kinderen suggesties gegeven? Kan je een voorbeeld noemen?' Tevens zijn er verdiepende vragen gesteld over de ervaringen van de leerkrachten: Heb je de leeromgeving in de buitenruimte als meerwaarde ervaren? Wat waren de voordelen en nadelen van het gebruik van Loose Parts?'

Er is gebruik gemaakt van een semigestructureerd interview. In een semigestructureerd interview liggen de vragen en antwoorden niet van tevoren vast. Wel zijn er onderwerpen vastgesteld die aan de orde moeten komen (Kallenberg et al., 2013). Zo is er voldoende ruimte om opvattingen, ideeën, belevingen of ervaringen te delen (Baarda et al., 1996). In het interview zijn de onderwerpen uitgediept door een open beginvraag te stellen en hier vervolgens op door te vragen. Om de interviewvragen vast te stellen is gebruik gemaakt van een operationaliseringstabel. Deze is opgenomen in bijlage 6.

De operationaliseringstabel is opgesteld aan de hand van het theoretisch kader en de afgenomen observaties. In de tabel is te zien waar elk onderwerp op gebaseerd is. Bijlage 6 bevat tevens de inleiding die voorafgaand aan het interview aan de leerkrachten is verteld. Volgens Baarda et al. (1996) is het van belang om een inleiding te geven om de respondenten op hun gemak te stellen.

Voorafgaand aan het interview is toestemming gevraagd voor het opnemen van het gesprek. Het interview is vervolgens volledig getranscribeerd. Vanuit de transcriptie kunnen de data worden geanalyseerd. De afgenomen interviewvragen zijn te vinden in bijlage 6.

3.4 Wijze van data-analyse

Observaties

De leerkrachten zijn allemaal gefilmd. Het beeldmateriaal is vervolgens bekeken. Met behulp van de observatielijst is er geturfd hoe vaak het leerkrachtgedrag plaats vond. Bij de toelichtingen zijn concrete voorbeelden beschreven. De ingevulde observatieformulieren zijn te vinden in bijlage 5. De observatielijsten worden geanalyseerd door de resultaten om te zetten naar aan tabel. De tabel vormt een schematische weergave van het leerkracht gedrag van respondent 1, het leerkrachtgedrag van respondent 2 en het totaal aan waargenomen concrete leerkrachtgedrag. De resultaten worden beschreven en hieruit volgt een conclusie.

Interview

Het interview met de leerkrachten van unit 2 is volledig getranscribeerd. De niet relevante informatie is weggestreept. Daarna zijn de antwoorden gelabeld aan de hand van de dimensies beschreven in de operationaliseringstabellen in bijlage 5, gebaseerd op het theoretisch kader: **creatieve competenties**, **rol van de leerkracht**, **leeromgeving**

In paragraaf 4.2 is de volledige uitwerking van het interview weergegeven in schema's. Hier komen de hierboven beschreven dimensies terug: creatieve competenties, rol van de leerkracht, leeromgeving. Onder de schematische weergave worden ook uitspraken van de leerkrachten genoemd.

4. Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten voor elke onderzoeksactiviteit beschreven. De bevindingen van de observaties worden weergegeven in paragraaf 4.1. De uitslagen van het interview worden weergegeven in paragraaf 4.2.

4.1 Observaties

In deze paragraaf worden de resultaten weergegeven met betrekking tot de uitvoering van de pilot. Tabel 2 geeft weer hoe vaak concreet leerkrachtgedrag is waargenomen tijdens de observaties bij beide leerkrachten en in het totaal.

Tabel 2: Overzicht van de rol van de leerkracht bij het stimuleren van de muzikale ontwikkeling (N=2)

Hoe kan de leerkracht de muzikale ontwikkeling stimuleren?	Concreet leerkracht gedrag	Leerkracht 1	Leerkracht 2	Totaal
De leerkracht observeert het proces	De leerkracht kijkt naar wat de kinderen doen	9	10	19
De leerkracht pleegt na het observeren een interventie gericht op geluid	De leerkracht benoemt wat hij ziet/hoort	4	3	7
	De leerkracht stelt een <u>open, stimulerende vraag</u>	3	6	9
	De leerkracht geeft een idee	2	1	3
	De leerkracht doet voor	2	1	3
De leerkracht pleegt na het observeren een interventie gericht op de leeromgeving	De leerkracht benoemt wat hij ziet/hoort	5	3	8
	De leerkracht stelt een <u>open, stimulerende vraag</u>	4	4	8
	De leerkracht geeft een idee	2	1	3
	De leerkracht doet voor	2	2	4
	De leerkracht geeft als suggestie om nieuw materiaal te pakken	3	2	5
	De leerkracht pakt nieuw materiaal	0	3	3
	De leerkracht geeft als suggestie om de omgeving te gebruiken	2	2	4
De leerkracht pleegt na het observeren een interventie gericht op samenwerking	De leerkracht gebruikt zelf de omgeving, doet voor	0	0	0
	De leerkracht stelt een <u>open, stimulerende vraag</u>	4	1	5
De leerkracht observeert opnieuw het proces	De leerkracht neemt afstand en kijkt opnieuw naar wat hetzelfde kind doet	3	3	6

Uit de observaties komt naar voren dat de leerkrachten in het totaal 25 keer het proces van de kinderen hebben geobserveerd. Van die 25 keer hebben de leerkrachten 6 keer hetzelfde kind of groepje kinderen opnieuw geobserveerd.

Kijkend naar het stellen van open en stimulerende vragen is te zien dat de twee leerkrachten samen 22 keer een open vraag hebben gesteld. De leerkrachten hebben in het totaal 15 keer benoemd wat ze hebben gezien of gehoord. Er is 6 keer een idee gegeven door de leerkrachten en 6 keer een situatie geweest waarin de leerkrachten iets hebben voorgedaan.

In tabel 2 is af te lezen dat de leerkrachten 5 keer een suggestie hebben gegeven om nieuw materiaal te pakken en één van de twee leerkrachten 3 keer zelf nieuw materiaal heeft gepakt en dit heeft aangeboden aan de kinderen. De leerkrachten hebben samen 4 keer een suggestie gegeven om de omgeving te gebruiken en hebben 0 keer zelf de omgeving gebruikt.

4.2 Interview

In deze paragraaf worden de resultaten beschreven uit het interview afgenomen bij de twee leerkrachten van unit 2. De door de leerkrachten genoemde successen, knelpunten en verbetermogelijkheden worden ook schematisch weergegeven in tabel 3, 4 en 5. De indeling volgt de drie eerder beschreven dimensies: creatieve competenties, rol van de leerkracht en leeromgeving.

Creatieve competenties

Tabel 3: Schematische weergave van de in het interview genoemde successen, knelpunten en verbetermogelijkheden in relatie tot de creatieve competenties (N=2)

	Successen	Knelpunten	Verbetermogelijkheden
Creatieve competenties	• Improvisatie is een constante factor; • Ontwikkeling door de uitbreiding van manieren om geluid te maken; • De pilot heeft bereikt wat is beoogd.	• Onderzoeken houdt een keer op.	• Verdieping opzoeken zoals aanbieden van de klankeigenschappen of een ritme.

Uit het interview komt naar voren dat de leerkrachten improvisatie als een constante factor zien. De muzikale ontwikkeling wordt gezien door de verschillende manieren die kinderen zoeken om geluid en muziek te maken. Zo zegt respondent 1: *“In het begin was het inderdaad op een ding tikken, uiteindelijk beseffen ze oh ja ik kan het op de zijkant, bovenkant, hard, zacht, aaien, schuiven, tikken enzovoort. En ik denk dat daar de muzikale groei in zat. De uitbreiding in de manieren om er geluid mee te maken.”*

De leerkrachten geven als knelpunt aan dat het onderzoeken op een gegeven moment ophoudt. Kinderen kunnen maar een bepaalde tijd onderzoeken, tot de materialen daar geen aanleiding meer voor geven. Als verbetermogelijkheid geven de leerkrachten aan om de verdieping op te zoeken in het aanbod, zoals het aanbieden van de klankeigenschappen of een ritme aanleren. Zo wordt gezegd door respondent 2: *“Dus hard/zacht, snel/langzaam een ritme erin te brengen. Dat zou wel een verdieping kunnen zijn bij een volgend aanbod. [...] dat ze dan weer getriggerd worden om daarmee te experimenteren.”*

Rol van de leerkracht

Tabel 4: Schematische weergave van de in het interview genoemde successen, knelpunten en verbetermogelijkheden in relatie tot de rol van de leerkracht (N=2)

	Successen	Knelpunten	Verbetermogelijkheden
Rol van de leerkracht	• Het stellen van open vragen voelt vertrouwd; • Aanbod sluit aan bij de werkwijze van Basisschool X; • Het is fijn om te kijken, zonder dat er actie van de leerkracht nodig is; • Intervenieren had een meerwaarde; • Interventies waren voornamelijk suggesties geven en vragen stellen.	• Langer wachten en kijken wat er vanuit de kinderen zelf komt, afwachtende houding.	• Een vervolgmoment met dezelfde groep; • Nieuwe impuls geven.

Beide leerkrachten gaven aan dat ze vertrouwd zijn met het stellen van open vragen en op deze manier de ontwikkeling van de kinderen te begeleiden. Dit sluit aan bij de werkwijze van de school. Zo wordt er gezegd: *“Het voelde heel vertrouwd, het zijn ook de vragen die ik waarschijnlijk uit mezelf zou stellen.”*

De leerkrachten ervaren het als prettig dat ze het proces kunnen observeren, zonder dat er directe actie van de leerkracht nodig is. De interventies die zijn gepleegd door de leerkrachten zijn voornamelijk vragen stellen en suggesties geven. Respondent 2 noemt concrete voorbeelden: *“Ja ik heb vragen gesteld en suggesties gegeven. Ik heb gezegd van kunnen jullie een ritme spelen? Of kunnen jullie mij naspelen? Daar gaan ze dan wel in mee. Maar ook vragen als wat kan je er nog meer mee doen? Hoe klinkt het als je het zo kan doen?”*

Als verbeterpunt geven de leerkrachten aan dat ze nog meer mogen afwachten om nog meer vanuit de kinderen zelf te laten komen: *“Ik denk vooral afwachten. De meerwaarde ervan is dat de kinderen meer de verdieping ingaan [...] om te zien waar ze echt helemaal zelf mee komen.”* Respondent 2 sluit hierop aan door te benoemen dat een vervolgmoment met dezelfde groep waardevol kan zijn: *“Ik denk wel dat als je bijvoorbeeld met zo’n zelfde groepje zo’n zelfde aanbod zou doen dan kan je wat de verdieping in gaan.”*

Leeromgeving

Tabel 5: Schematische weergave van de in het interview genoemde successen, knelpunten en verbetermogelijkheden in relatie tot de leeromgeving (N=2)

	Successen	Knelpunten	Verbetermogelijkheden
Leeromgeving	• Kinderen zijn bezig met: <i>waar kan ik allemaal muziek mee maken?</i>; • De leeromgeving lokt veel creativiteit uit bij de kinderen; • Kinderen zijn onderzoekend aan het improviseren; • Het aanbod prikkelt andere kinderen om aan te sluiten, prikkelt de nieuwsgierigheid; • Kinderen zien indrukken van elkaar, dat inspireert; • Loose Parts zijn een meerwaarde voor het stimuleren van de creativiteit; • Loose Parts is kosteloos materiaal, makkelijk te vervangen; • De buitenruimte nodigt uit om muziek mee te maken, het is een verrijking.	• Sommige Loose Parts zijn materialen die kapot kunnen gaan. Dit is in strijd met streven van nauwkeurig met de materialen omgaan.	• Een aparte plek/kar voor alle materialen voor muziek. Zo is het gekaderd en te onderscheiden van de rest.

De leeromgeving wordt als succes ervaren door beide leerkrachten: *“De materialen die nodigden uit om direct mee aan de slag te gaan. Ze hadden ook direct een idee wat te pakken. Ik zag geen terughoudendheid bij de kinderen.”* Als succes werd ook benoemd dat het aanbod prikkelt andere kinderen om ook aan te sluiten en kinderen elkaar inspireren. De leeromgeving lokt veel creativiteit uit bij kinderen om zelf op onderzoek uit te gaan, te experimenteren en te improviseren. Zo wordt gezegd door respondent 1: *Ik vind het een heel groot succes dat zoveel kinderen zo enthousiast met de spullen aan de slag gingen en muziek maakten, het aan elkaar wilden laten horen en samen speelden.* Respondent 2 licht dit nog verder toe: *“En ook dat kinderen door het aanbod kwamen aansluiten. Je ziet dat het aanslaat en het echt de nieuwsgierigheid van de kinderen prikkelt. Het spreekt aan, om op deze manier, het is gewoon de Wittering manier, iets aan te bieden.”*

Het gebruik van Loose Parts wordt door de leerkrachten gezien als een meerwaarde voor het stimuleren van de creativiteit. Het nadeel wat de leerkrachten aangeven is dat de materialen snel kapot kunnen gaan. Daartegenover staat dat het kosteloos materiaal is, dat is makkelijk te vervangen. Dit wordt benoemd door respondent 1: *“Nadeel is dat ze wel snel kapot gaan, tenminste een aantal. Het voordeel daarvan is dat het kosteloos materiaal is en je het zo kan vervangen. Dat is wel een ding omdat wij er erg op hameren om nauwkeurig met materialen om te gaan. Maar goed als je ergens op een pak melk wil gaan slaan dan heb je dus kans dat het kapot gaat, maar je maakt er wel muziek mee. [...], Het nodigt juist extra veel uit om te experimenteren.”* Als verbeterpunt geven de leerkrachten aan om een aparte plek te creëren voor de materialen voor muziek, om zo duidelijke kaders te bieden aan de kinderen over hoe met de materialen om te gaan.

Beide leerkrachten benoemen ook dat de buitenruimte uitnodigt om muziek mee te maken en het een verrijking is voor het aanbod: *“Ik zie het zeker niet als een nadeel dat we buiten hebben gestaan. Juist een verrijking. [...] Het enige wat me opviel is dat ze er echt zo enthousiast mee aan de slag gingen. Je had weinig interventie van de leerkracht nodig. Het ging zo automatisch en dat ligt dus aan de voorbereidende leeromgeving. Het was zo duidelijk, ze hoefde alleen maar te horen je mag hier muziek mee maken en bam ze gingen aan de slag.”*

Uit het interview komt naar voren dat de leerkrachten de pilot als een succes zien. Zo zegt respondent 1: *“Dus het heeft zeker bereikt wat het wat je als doel voor ogen had. Misschien wel meer dan dat.”* De leerkrachten geven ook aan dat zij de leeromgeving als een verrijking ervaren op de muzikale ontwikkeling van de kinderen.

5. Conclusies en aanbevelingen

In dit hoofdstuk worden per deelvraag de conclusies beschreven die uit de resultaten van het onderzoek kunnen worden getrokken. Op basis daarvan worden de drie deelvragen en de hoofdvraag van het onderzoek beantwoord en worden aanbevelingen gedaan. In dit hoofdstuk is ook een kritische reflectie op het onderzoeksproces beschreven.

5.1 Conclusies

5.1.1 Is de pilot uitgevoerd zoals beoogd?

Uit het onderzoek is gebleken dat de muzikale ontwikkeling van het jonge kind in de buitenruimte kan plaatsvinden. De creatieve competenties: ontwerpen en improviseren (Van der Lei et al., 2015) zijn terug gezien tijdens de pilot. De competentie improviseren is meerdere keren genoemd in het interview. Uit de resultaten van de observaties is gebleken dat de leerkrachten voornamelijk open vragen hebben gesteld en suggesties hebben gegeven aan de kinderen. Dit stimuleert de ontwikkeling volgens Brouwers (2015). Beide leerkrachten zagen dit als een meerwaarde voor de muzikale ontwikkeling van het kind. De leerkrachten hebben tijdens het interview aangegeven dat zij de pilot als een succes zien. Hiermee kan worden geconcludeerd dat de pilot is uitgevoerd zoals beoogd.

5.1.2 Welke successen en knelpunten ervaren leerkrachten van unit 2 tijdens het uitvoeren van de pilot?

Uit het onderzoek is gebleken dat de werkwijze van de pilot aansluit bij de werkwijze van de school en dat leerkrachten dit als succes zien. Beide leerkrachten zijn vertrouwd met het observeren van de kinderen en het stellen van open vragen om de ontwikkeling te stimuleren. Open vragen stellen wordt ook door Brouwers (2015) gezien als een middel om de ontwikkeling te stimuleren. Het enthousiasme van de kinderen is hoog en er is weinig sturing van de leerkracht nodig.

Uit de resultaten blijkt dat de leeromgeving, bestaande uit Loose Parts (Nicholson, 1971) en de buitenruimte, als groot succes wordt gezien en als een verrijking op het ontwikkelen van de creatieve competenties (Van der Lei et al., 2015). Dit is meerdere keren benoemd tijdens het interview.

Als knelpunten worden aangegeven dat de leerkrachten naar eigen mening niet lang genoeg hebben geobserveerd en dit een volgende keer meer willen doen. Zo kan er nog meer vanuit de kinderen zelf komen. Een ander knelpunt wat de leerkrachten hebben ervaren is dat sommige materialen snel kapotgaan. Dit is in strijd met het nauwkeurig omgaan met materialen wat ze de kinderen willen bijbrengen.

5.1.3 Welke verbetermogelijkheden zien de leerkrachten van unit 2 ten aanzien van de uitvoering van de pilot?

Uit het onderzoek is gebleken dat beide leerkrachten als verbetermogelijkheid noemen om een plek te creëren waar de materialen kunnen staan. Zo kan het knelpunt van het zorgvuldig met materialen

omgaan deels ondervangen worden en ontstaan er duidelijk kaders voor de kinderen. Een andere verbetermogelijkheid hiervoor is kritisch kijken naar kosteloos materiaal wat minder snel kapot gaat. Wat beide leerkrachten ook aangeven is dat ze graag een vervolgmoment zouden willen met dezelfde groep om zo de verdieping op te zoeken.

Kijkend naar de creatieve competenties volgens van der Lei et al. (2015) is er voornamelijk aandacht besteed aan improvisatie. Er mag meer aandacht voor het ontwikkelen van de competentie ontwerpen. Dit kan door een nieuwe impuls te geven, zoals de leerkrachten hebben aangegeven in het interview. Hiermee wordt de speelse creativiteit van de kinderen aangesproken (Vrolijk, 2017). Een ander verbeterpunt wat de leerkrachten aangeven is het langer observeren van de kinderen, om zo de leeromgeving nog meer te laten inspireren.

5.1.4 Conclusie hoofdvraag

Wat zijn de ervaringen van de leerkrachten van unit 2 tijdens de pilot op basisschool X met het stimuleren van de muzikale ontwikkeling van het jonge kind in de buitenruimte?

Uit het onderzoek is gebleken dat de leerkrachten de pilot als een succes hebben ervaren. De uitbreiding van de leeromgeving is gezien als een verrijking op de muzikale ontwikkeling van het kind. De natuurlijke omgeving prikkelt de creativiteit (SLO, 2019a) en de Loose Parts ondersteunen dit. De competentie *improviseren* (Van der Lei et al., 2015) is volgens behoren ontwikkeld. Verbeteringen zijn nodig om verdieping te geven aan de competentie *ontwerpen* (Van der Lei et al., 2015) en het gebruik van Loose Parts (Nicholson, 1971) te optimaliseren. Deze verbeteringen zijn het doorzetten van de activiteit, een langere observatietijd om de kinderen de vrijheid tot ontwikkelen te bieden en kritisch kijken naar de Loose Parts om zo aan te sluiten bij de schoolvisie.

5.2 Kritische reflectie op onderzoeksproces

Het onderzoek is gericht op de muzikale ontwikkeling van het jonge kind in de buitenruimte. Over beide onderwerpen, muzikale ontwikkeling en ontwikkeling in de buitenruimte, was veel literatuur te vinden. Over de combinatie muziekonderwijs in de buitenruimte was vrij weinig tot geen literatuur te vinden. Dit had tot gevolg dat het literatuuronderzoek een lange periode heeft geduurd, om de juiste informatie te verzamelen die nodig was voor dit onderzoek. De literatuur die uiteindelijk is gebruikt bij het opzetten van het onderzoek was relevant en voldoende.

Doordat er weinig te vinden is over de combinatie van muzikale ontwikkeling in de buitenruimte, verwacht ik dat het onderzoek een meerwaarde kan hebben voor andere scholen. Mochten er scholen zijn die streven naar creativiteitsontwikkeling in de buitenruimte, kan dit onderzoek nieuwe inzichten bieden.

Het onderzoek heeft plaatsgevonden in schooljaar 2019/2020. De pilot zou uitgevoerd worden in maart 2020, maar halverwege de uitvoeringen zijn de scholen gesloten vanwege de Corona-crisis. Hierdoor zijn er maar twee van de vier observaties uitgevoerd en is de validiteit van het onderzoek

gedaald. Om de betrouwbaarheid te verhogen zouden er meerdere observaties moeten plaatsvinden om zo ook onverwachte situaties te ondervangen.

Het interview is tegelijkertijd met beide leerkrachten afgenomen en wordt gezien als een meerwaarde voor het beantwoorden van de onderzoeksvraag. Door het afnemen van een groepsinterview hebben de leerkrachten ervaringen met elkaar kunnen delen en aanvullingen op elkaar gegeven.

De pilot is als een succes ervaren en de leerkrachten hebben aangegeven deze activiteit graag door te willen zetten. Dit betekent dat het onderzoek een meerwaarde heeft voor de school en dit een volgende stap is in het gelijkwaardig inzetten van de binnen- en buitenruimte en tijd maken voor de creativiteitsontwikkeling van de kinderen.

5.3 Aanbevelingen

5.3.1 Aanbeveling 1: doorzetten van activiteiten

Uit de conclusie blijkt dat een vervolgmoment van de activiteiten wenselijk is om de muzikale ontwikkeling verder te stimuleren.

Overweeg om vervolgmomenten te plannen voor de activiteiten. Intensiveer het traject en plan een evaluatie.

Het inplannen van de activiteiten kan de leerkrachten helpen om meer ervaring op te doen het uitvoeren van muzikale activiteiten. De nadruk heeft nu voornamelijk gelegen op de competentie *improvisatie* (Van der Lei et al., 2015). De competentie *ontwerpen* is minder aan bod gekomen. Om van beide competenties de groei bij kinderen te stimuleren is het van belang dat leerkrachten passende interventies plegen. Uit de resultaten blijkt dat er winst te behalen valt wat betreft *suggesties geven* of *zelf voordoen*. Om leerkrachten te helpen bij het eigen maken van deze vaardigheden, is er een hulpkaart ontworpen door de onderzoeker. De hulpkaart is gebaseerd op begrippen uit het theoretisch kader en is opgenomen in bijlage 2. Het is van belang om een periode vast te stellen om hiermee te werken en vervolgens het proces opnieuw te evalueren.

5.4.2 Aanbeveling 2: professionalisering leerkracht

Uit de conclusie blijkt dat de leerkrachten naar eigen mening niet voldoende hebben geobserveerd en te snel over zijn gegaan naar interveniëren.

Maak de leerkrachten bewust van eigen handelen, doormiddel van observaties.

Om leerkrachten bewuster te maken van hun leerkrachtgedrag, kan de observatielijst die door de onderzoeker is ontworpen houvast bieden. Collega's kunnen door middel van deze observatielijst

elkaar feedback geven op het handelen. In de observatielijst staan aspecten van concreet leerkrachtgedrag, gericht op observeren en interveniëren. De observatielijst is opgenomen in bijlage 4.

5.4.3 Aanbeveling 3: gebruik van materialen

De visie van Basisschool X is om kinderen nauwkeurig en zorgvuldig met materialen om te laten gaan. Uit de conclusie blijkt dat de experimenterende manier van werken met de Loose Parts hier niet voldoende bij aansluit.

Overweeg kritisch te kijken naar de materialen die ingezet worden voor het muziekonderwijs.

Een manier om dit te ondervangen is om een speciale plek of kar te creëren voor de materialen van het muziekonderwijs. Zo heeft van Gijn (2015) hier profijt van gehad tijdens haar onderzoek naar het werken met Loose Parts. De kinderen weten welke materialen er voor muziek zijn en dat ze hiermee experimenterend te werk mogen gaan. Hierop aansluitend kan er kritisch worden gekeken naar duurzaam materiaal om te gebruiken.

5.4.4 Aanbeveling 4: uitbreiding naar andere units

De pilot is ontworpen als experimentele interventie om een oplossing voor een probleem binnen Basisschool X te verkennen. De pilot heeft plaatsgevonden in unit 2 en is als succesvol ervaren.

Aanbevolen wordt om de werkgroep muziek opzoek te laten gaan naar de mogelijkheid om deze activiteit door te zetten in andere units.

De onderzoeker zou de school aanraden meer ervaring op te doen met de pilot, zoals aangegeven bij aanbeveling 1 en vervolgens de mogelijkheden verkennen om dit door te zetten in andere units. De werkgroep muziek bestaat uit leerkrachten van alle units en heeft zicht op de muzikale ontwikkeling van het basisschoolkind op Basisschool X.

Literatuurlijst

- Arthur, J.; Cremin, T. (2010) *Learning to Teach in the Primary School Series*. Routledge.
- Baarda, D.B., Goede, M.P.M. de & Kalmijn, M. (1996). *Basisboek Open Interviewen: praktische handleiding voor het voorbereiden en afnemen van open interviews*. Groningen/Houten: Wolters- Noordhoff.
- Brouwers, H. (2017). *Kiezen voor het jonge kind*. Bussum: Uitgeverij Coutinho
- Daly, L.; Beloglovsky, M. (2015). *Loose parts: Inspiring play in young children*. Redleaf Press.
- Dieleman, C. (2013). *De moeizame samenwerkingen tussen jeugdtheater en basisonderwijs in Nederland*. Cultuur+Educatie.
- Eijnden, J. van den; Hout, F. van; Kox, R.; Poll, J.; Tal, M.; Wervers, E (2016). *Basis voor cultuureducatie*. Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst. Geraadpleegd op 10-10-2019, van <https://www.lkca.nl/~media/downloads/portals/cultuuronderwijs/basis-voor-cultuureducatie/handreiking-basis-voor-cultuureducatie.pdf>
- Fannes, P. (2014). *From tiger to house cat: the concept of creativity in Belgian Catholic education (1930-1980)*. Knowledge Cultures.
- Gankema, Harry (2018). *Gestaltleren, een nieuwe blik op leren en onderwijs. 3. Wat is leren?* Opgehaald op 10-10-2019, van <https://www.gestaltleren.com/boekgestaltleren>
- Gankema, Harry (2019). *Gestaltleren, een nieuwe blik op leren en onderwijs. 4. Nieuwe leerprocessen*. Opgehaald op 6-11-2019, van <https://www.gestaltleren.com/boekgestaltleren>
- Gijn, M. Van (2015). *Buitenspelen met de toverballenkar*. ThiemeMeulenhoff Het Jonge Kind.
- Hoogeveen, K., Bos. E. (2013). *Opvattingen over de ontwikkeling van creativiteit in het onderwijs*. Cultuur+Educatie.
- Jans, M., Wijngaart, M. van den, Schilt-Mol, T. van, Tuinder, M. Balogh, L. (2012). *Muziek in ieder kind: een evaluatie naar de waarnemingen, belevingen en waarderingen van leerlingen en scholen met de muziekeducatieve projecten*. Tilburg: IVA
- Jonge, K. de (2017). *Klimmen tot je erbij neervalt*. Geraadpleegd op 19-09-2019, van https://www.hsleiden.nl/binaries/content/assets/hsl/lectoraten/natuur-en-ontwikkeling-kind/publicaties/2017/publicatie_jonge_klimmen_tot_je_erbij_neervalt_2017.pdf

Kallenberg, T.; Koster, B.; Onstenk, J.; Scheepsma, W. (2013). *Ontwikkeling door onderzoek: een handreiking voor leraren*. Amersfoort: ThiemeMeulenhoff.

Kraan, B. (2017). *Muziekonderwijs eindelijk weer op de agenda*. Geraadpleegd op 29-11-2019 van <https://didactiefonline.nl/artikel/muziekonderwijs-eindelijk-weer-op-de-agenda>

Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek. (2019). *Muziekonderwijs met leerlijn belangrijk voor het brein*. Geraadpleegd op 12-12-2019 van <https://www.leraar24.nl/50395/muziekonderwijs-met-leerlijn-belangrijk-voor-het-brein/>

Louv, R. (2007). *Het laatste kind in het bos: Hoe we onze kinderen weer in contact brengen met de natuur*. Utrecht: Uitgeverij Jan van Arkel.

Mieras, M. (2015). *Wat muziek doet met kinders Hersenen*. Jeugdcultuurfonds Nederland. Geraadpleegd op 9-12-2019 van <https://www.mieras.nl/schrijven/wat-muziek-doet-met-kinders-hersenen/>

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2013). *Cultuur beweegt. De betekenis van cultuur in een veranderende samenleving*.

Nicholson, S. (1971). *The Theory of Loose Parts. An important principle for design methodology*. Open University.

Oosterheert, I.E. & Meijer, P.C. (2017). *Wat creativiteitsontwikkeling in het onderwijs behoeft*. Nijmegen: Radboud Universiteit Nijmegen.

SLO (2019a, 30 oktober). *Creativiteit*. Geraadpleegd op 31-10-2019 van <https://slo.nl/thema/vakspecifieke-thema/kunst-cultuur/leerplankader-kunstzinnige-orientatie/lexicon/creativiteit/>

SLO (2019b, 31 oktober). *Het creatieve proces*. Geraadpleegd op 10-12-2019 van <https://slo.nl/thema/vakspecifieke-thema/kunst-cultuur/leerplankader-kunstzinnige-orientatie/leerlijnen/informatie/creatieve-proces/>

SLO (2019c, 30 oktober 2019) *Leerlijnen*. Geraadpleegd op 12-12-2019 van <https://slo.nl/thema/vakspecifieke-thema/kunst-cultuur/leerplankader-kunstzinnige-orientatie/leerlijnen/>

Van der Lei, R., Haverkort, F., & Noordam, L. (2015). *Muziek meester!* Amersfoort: Thieme Meulenhoff.

Vrolijk, R. (2017). *Nieuw geluid*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers.

Wittering.nl (2019). *Organisatiegids 2019-2020*. Geraadpleegd op 30-09-2019, van

https://www.wittering.nl/digidact_C02/UploadData/images/22/1927/0/Schoolgids-schooljaar-2019-2020.pdf

Bijlagen

Bijlage 1: pilot

Om antwoord te kunnen geven op de deelvragen is er een pilot ontwikkeld om de muzikale ontwikkeling van het jonge kind te stimuleren in de buitenruimte. Voor deze pilot is er een leeromgeving ontwikkeld die de kinderen prikkelt om de creatieve competenties: *ontwerpen* en *improviseren* (Van der Lei et al., 2015) te ontwikkelen.

De buitenruimte van Basisschool X wordt benut voor het uitvoeren van de pilot. Een natuurlijke omgeving zorgt voor het prikkelen van de zintuigen van de kinderen (Louv, 2007). In combinatie met het inzetten van Loose Parts (Nicholson, 1971) wordt de creativiteit van de kinderen gestimuleerd. Er worden grote kratten gevuld met Loose Parts die de kinderen kunnen gebruiken om muziek mee te maken. In de kratten zitten lege emmers, ijzeren vaten, buizen, potjes etc. Deze kratten worden mee naar buiten genomen en hier wordt een introductie verzorgd door de leerkracht waarbij ook de omgeving wordt meegenomen. De leerkracht observeert het proces van de kinderen en begeleidt het muzikale proces door het stellen van open vragen en zo zijn ze gespreksstuurder volgens Vrolijk (2017). Ook kunnen zij suggesties geven om het muzikale spel van de kinderen te verrijken.

De pilot wordt uitgevoerd met kinderen die kiezen voor het aanbod. Dit past bij de visie van Basisschool X om kinderen eigen activiteiten te laten kiezen. Het zal in de buitenruimte plaatsvinden en ongeveer 20-30 minuten duren.

Hieronder is een korte voorbereiding te vinden voor de uitvoering van de pilot. Er is beschreven wat er van de leerkracht wordt verwacht. De leerkracht begint met een inleiding, observeert het proces en pleegt vervolgens een passende interventie. Tijdens de pilot kunnen de leerkrachten gebruik maken van de hulpkartaal in bijlage 2, waarin suggesties voor interventies worden beschreven.

<u>Uitvoering van de pilot</u>	
Inleiding:	De leerkracht geeft een inleiding over het maken van muziek met je lichaam, materialen en de omgeving. Hierbij introduceert de leerkracht de kratten met materialen (Loose Parts). Deze materialen, het eigen lichaam en de omgeving mogen ingezet worden om muziek mee te maken.
Observatie:	De leerkracht observeert de processen van de kinderen. Vanuit de observaties wordt er gekeken naar de creatieve competenties waar de kinderen aan werken: <i>ontwerpen</i> en <i>improviseren</i> . <i>Zie hulpkartaal voor de leerkracht voor observatiepunten en mogelijke interventies.</i>
Interventie:	Vanuit de observaties die de leerkracht doet, kan de leerkracht een passende interventie kiezen om de muzikale ontwikkeling van het kind te stimuleren. Er zijn meerdere interventies mogelijk. <i>Zie hulpkartaal voor de leerkracht voor observatiepunten en mogelijke interventies.</i>

Bijlage 2: hulpkaart voor de leerkracht

Het doel is het stimuleren van de creatieve competenties ontwerpen en improviseren van het jonge kind. Op deze kaart staan punten die handvaten kunnen bieden, de hulpkaart is niet leidend.

Observatiepunten	
Geluid	Het kind - maakt alleen hele harde/zachte/hoge/snelle klanken - komt niet tot het creëren van een geluid - gaat in de ruimte opzoek naar een nieuw geluid
Leeromgeving	Het kind ... - maakt gebruik van een of meerdere materialen uit de kar - gebruikt de omgeving om muziek te maken - gebruikt eigen lichaam om muziek te maken - kiest binnen een minuut nieuw materiaal - probeert met een materiaal, meerdere dingen uit - maakt materiaal kapot
Samenwerking	Het kind ... - gebruikt samen met een ander hetzelfde materiaal - bedenkt samen met een ander een ritme - probeert samen met een ander hetzelfde te doen

Interventies		
Geluid	<i>Interventie</i>	- Probeer hetzelfde geluid is met andere materialen te maken, lukt dat? - Ik hoor een hard geluid! Kan je een ander soort (zacht/hoog/laag/snel/langzaam) geluid maken? - Ik zie dat je op de ... slaat, bedenk eens iets anders wat je ermee kan doen. - Luister! Dit klinkt heel zacht, kan jij dat ook?
	<i>Vragen</i>	- Wat voor geluiden hoor je (om je heen)? - Hoe kun je zorgen dat je zachtere/hardere of hogere/lagere geluiden kan maken? - Hoe komt het dat ... hard klinkt en ... zacht?
Leeromgeving	<i>Interventie</i>	- Probeer deze ... (materiaal) eens! - Kijk, dit kan je ook doen met jouw ... (materiaal). - Kijk eens om je heen, misschien kan je nog nieuwe materialen/instrumenten vinden op het schoolplein - Je kan ook je eigen lichaam gebruiken, bijvoorbeeld (klappen/stampen/stem).

	<i>Vragen</i>	- Waarom klinkt het hard/zacht of hoog/laag? - Hoe komt het dat het materiaal een hard geluid geeft? - Waarom zou het materiaal nu kapot zijn gegaan?
Samenwerking	<i>Interventie</i>	- Beide geluiden zijn heel mooi/hoog/laag etc. Zouden jullie dit tegelijkertijd kunnen doen? - Jullie hebben allebei dezelfde ... (materiaal). Probeer eens samen muziek te maken - Bedenk samen een ritme
	<i>Vragen</i>	- Wat zou er gebeuren als je allebei tegelijkertijd geluid maakt? - Hoe vind je dat samen met ... klinken?

Bijlage 3: operationaliseringstabel observatielijst

Begrip	Dimensie	Sub dimensie	Indicatoren	Kijkpunt observatie
Muzikale ontwikkeling van het jonge kind	Creatieve competenties	Ontwerpen Improviseren	-In muziek wordt de interpretatie van creativiteit volgens SLO (2019a) vertaald in ontwerpen en improviseren (van der Lei et al., 2015)	-De leerkracht stelt een open, stimulerende vraag (beginnend met wie, wat, waar, wanneer of hoe) gericht op geluid -De leerkracht geeft een idee -De leerkracht doet voor
	Rol van de leerkracht		-Proces van de kinderen observeren en een passende interventie plegen (Vrolijk, 2017) -Open vragen stellen (Brouwers, 2017)	- De leerkracht kijkt naar wat de kinderen doen - De leerkracht benoemt wat hij ziet - De leerkracht stelt een open, stimulerende vraag (beginnend met wie, wat, waar, wanneer of hoe) gericht op geluid/leeromgeving/ samenwerking - De leerkracht doet voor - De leerkracht neemt na de interventie afstand en observeert opnieuw het proces
	Leeromgeving		-Inzetten van Loose Parts (Nicholson, 1971) -Natuurlijke leeromgeving (Louv, 2007)	-De leerkracht stelt een open, stimulerende vraag (beginnend met wie, wat, waar, wanneer of hoe) gericht op de leeromgeving - De leerkracht geeft als suggestie om nieuw materiaal te pakken (Loose Parts) - De leerkracht pakt nieuw materiaal (Loose Parts) - De leerkracht geeft als suggestie om de omgeving (buitenruimte) te gebruiken -De leerkracht gebruikt zelf de omgeving (buitenruimte), doet voor

Bijlage 4: observatielijst

Leerkracht	
Datum	

Hoe kan de leerkracht de muzikale ontwikkeling stimuleren?	Hoe kan je dit terugzien in concreet gedrag van de leerkracht?	Niet gezien	Wel gezien <i>Turven hoe vaak is dit gezien?</i>	Toelichting <i>Wat is er gezien?</i>
A De leerkracht observeert het proces	A.1 De leerkracht kijkt naar wat de kinderen doen			
B De leerkracht pleegt na het observeren een interventie gericht op geluid	B.1 De leerkracht benoemt wat hij ziet			
	B.2 De leerkracht stelt een open, stimulerende vraag (beginnend met wie, wat, waar, wanneer of hoe) gericht op geluid			
	B.3 De leerkracht geeft een idee			
	B.4 De leerkracht doet voor			
C De leerkracht pleegt na het observeren een interventie gericht op de leeromgeving	C.1 De leerkracht benoemt wat hij ziet			
	C.2 De leerkracht stelt een open, stimulerende vraag (beginnend met wie, wat, waar, wanneer of hoe) gericht op de leeromgeving			
	C.3 De leerkracht geeft een idee			
	C.4 De leerkracht doet voor			
	C.5 De leerkracht geeft als suggestie om nieuw materiaal te pakken (Loose Parts)			
	C.6 De leerkracht pakt nieuw materiaal (Loose Parts)			
	C.7 De leerkracht geeft als suggestie om de omgeving (buitenruimte) te gebruiken			
	C.8 De leerkracht gebruikt zelf de			

	omgeving (buitenruimte), doet voor			
D De leerkracht pleegt na het observeren een interventie gericht op samenwerking	D.1 De leerkracht stelt een open, stimulerende vraag (beginnend met wie, wat, waar, wanneer of hoe) gericht op samenwerking			
E De leerkracht observeert opnieuw het proces	E.1 De leerkracht neemt afstand en kijkt opnieuw naar wat de kinderen doen			

Bijlage 5: ingevulde observatielijst na analyse

Observatielijst leerkracht 1 (6.38)

Hoe kan de leerkracht de muzikale ontwikkeling stimuleren?	Hoe kan je dit terugzien in concreet gedrag van de leerkracht?	Niet gezien	Wel gezien <i>Turven hoe vaak is dit gezien?</i>	Toelichting <i>Wat is er gezien?</i>
A De leerkracht observeert het proces	A.1 De leerkracht kijkt naar wat de kinderen doen		###	
B De leerkracht pleegt na het observeren een interventie gericht op geluid	B.1 De leerkracht benoemt wat hij ziet/hoort		////	'Dat is leuk! Ga er maar bij zingen!' 'Dat was mooi, doe dat nog eens!' 'Jullie spelen hetzelfde ritme, dat is mooi' 'Wow, dat is een cool geluid'
	B.2 De leerkracht stelt een open, stimulerende vraag (beginnend met wie, wat, waar, wanneer of hoe) gericht op geluid		///	'Hoe kan je iets anders doen dan er op trommelen?' 'Wat hoor je voor verschil?' 'Probeer eens op de zijkant te slaan en dan weer op de bovenkant. Hoor je een verschil?' 'Wat is een harder geluid? Het hek of de tafel?'
	B.3 De leerkracht geeft een idee		//	Leerkracht speelt een ritme op een emmer met een stok. 'Probeer eens op de zijkant te slaan en dan weer op de bovenkant. Hoor je een verschil?'
	B.4 De leerkracht doet voor		//	Leerkracht slaat op de zijkant en bovenkant van de emmer en laat het verschil horen Leerkracht begint het schoollied mee te zingen, kind gaat hiermee door.
C De leerkracht pleegt na het observeren een interventie gericht op de leeromgeving	C.1 De leerkracht benoemt wat hij ziet/hoort		###	'In de emmer. Dat is een goed idee, dat maakt een ander geluid.' 'Jij test alle materialen uit. Hoor je ook in verschil tussen de materialen?' 'Wauw. Je hebt zelf stokjes gevonden om muziek mee te maken.' 'Heel goed. Je probeert op het hele schoolplein muziek te maken' 'hee, dat klinkt heel anders dan op het hek?'

				'Ja dit is jullie eigen orkest waarmee jullie muziek maken'
	C.2 De leerkracht stelt een open, stimulerende vraag (beginnend met wie, wat, waar, wanneer of hoe) gericht op de leeromgeving		////	'Wat zou je daarmee kunnen doen?' 'Wat voor muziek ben je aan het maken?' 'Op welke manier kan je er nog meer geluid mee maken?' 'Wat is het verschil tussen het ijzeren en het houten stokje?'
	C.3 De leerkracht geeft een idee		//	<i>Brillenkoker is kapot</i> 'Kijk, nu heb je er twee! Kan je nog meer muziek maken' <i>Ballen in een emmer.</i> 'Misschien kan je wel schudden met de emmer?'
	C.4 De leerkracht doet voor		//	<i>Leerkracht pakt de kraaltjes en gaat daarmee over de rits van jas van het kind om geluid te maken</i> <i>Leerkracht pakt materiaal op twee manieren vast en laat dit zien aan het kind. Kind gaat dit vervolgens zelf doen.</i>
	C.5 De leerkracht geeft als suggestie om nieuw materiaal te pakken (Loose Parts)		///	'Pak eens een ander stokje om mee te trommelen' 'Kom eens kijken. We hebben nog zoveel materialen, ga maar op onderzoek uit wat er muziek kan maken' 'Kijk daar staat een emmer, misschien kan je die pakken?'
	C.6 De leerkracht pakt nieuw materiaal (Loose Parts)	x		
	C.7 De leerkracht geeft als suggestie om de omgeving (buitenruimte) te gebruiken		//	'Zou je dat geluid ook op dat hek kunnen maken?' 'En op de grond?'
	C.8 De leerkracht gebruikt zelf de omgeving (buitenruimte), doet voor	x		
D De leerkracht pleegt na het observeren een	D.1 De leerkracht stelt een open, stimulerende vraag		////	'Wauw, misschien kunnen jullie dat samen proberen?'

interventie gericht op samenwerking	(beginnend met wie, wat, waar, wanneer of hoe) gericht op samenwerking			‘Kunnen jullie samen een ritme bedenken?’ ‘Trommelaars, kunnen jullie samen hetzelfde ritme spelen?’ ‘Willen jullie meedoen met de voorstelling? Wat zou je dan kunnen spelen?’
E De leerkracht observeert opnieuw het proces	E.1 De leerkracht neemt afstand en kijkt opnieuw naar wat de kinderen doen		###	

Observatielijst leerkracht 2

Hoe kan de leerkracht de muzikale ontwikkeling stimuleren?	Hoe kan je dit terugzien in concreet gedrag van de leerkracht?	Niet gezien	Wel gezien <i>Turven hoe vaak is dit gezien?</i>	Toelichting <i>Wat is er gezien?</i>
A De leerkracht observeert het proces	A.1 De leerkracht kijkt naar wat de kinderen doen		/	
B De leerkracht pleegt na het observeren een interventie gericht op geluid	B.1 De leerkracht benoemt wat hij ziet/hoort		//	‘Ja door ze tegen elkaar te slaan kan je geluid maken’ ‘Ik hoor dat X erbij gaat zingen’ ‘Ja! Dat is een gaaf geluid!’
	B.2 De leerkracht stelt een open, stimulerende vraag (beginnend met wie, wat, waar, wanneer of hoe) gericht op geluid		### /	‘Hoe kan je daar nou muziek mee maken?’ 3x ‘Wat zou je hier voor geluid mee krijgen?’ ‘Horen jullie de verschillende geluiden?’ <i>eerst met ijzer dan hout</i> ‘welke klinkt harder?’ ‘Wat zou er gebeuren als je er meer steentjes in doet? Harder of zachter geluid?’
	B.3 De leerkracht geeft een idee		/	‘Kijk eens of je verschil hoort tussen het grote en kleine stokje.’
	B.4 De leerkracht doet voor		/	<i>Leerkracht trommelt een ritme</i>
C De leerkracht pleegt na het observeren een interventie gericht op de leeromgeving	C.1 De leerkracht benoemt wat hij ziet/hoort		///	‘Wow! Je gebruikt het hek om muziek te maken’ ‘Je hebt steentjes gevonden, dat klinkt leuk’ ‘Je hebt een eigen instrument gemaakt!’

	C.2 De leerkracht stelt een open, stimulerende vraag (beginnend met wie, wat, waar, wanneer of hoe) gericht op de leeromgeving		///	'Wat zou je ermee kunnen doen?' 'Wat maken jullie? Een drumstel?' 'Wat zou je wel in het potje kunnen doen om er geluid mee te maken?' 'Wow, wat kan je met dat stokje doen?'
	C.3 De leerkracht geeft een idee		/	'En als je de kralen in de emmer doet. Wat gebeurt er dan?'
	C.4 De leerkracht doet voor		//	<i>Leerkracht raspt over de eierdoos, kind doet na. Leerkracht trommelt een emmer en slaat een ritme</i>
	C.5 De leerkracht geeft als suggestie om nieuw materiaal te pakken (Loose Parts)		//	'Probeer eens een ander materiaal stokje te pakken. Hoe klinkt dat?' 'Welk materiaal kan er nog meer bij jouw drumstel?'
	C.6 De leerkracht pakt nieuw materiaal (Loose Parts)		///	<i>Leerkracht laat materiaal zien aan de kinderen en vraagt hoe ze er muziek mee kunnen maken</i>
	C.7 De leerkracht geeft als suggestie om de omgeving (buitenruimte) te gebruiken		//	'Misschien kan je kleine steentjes zoeken en die in het potje doen.' 'Je hebt ijzer, zie je ergens nog meer ijzer?' 'Zou je met de tak op het hek muziek kunnen maken?'
	C.8 De leerkracht gebruikt zelf de omgeving (buitenruimte), doet voor	x		
D De leerkracht pleegt na het observeren een interventie gericht op samenwerking	D.1 De leerkracht stelt een open, stimulerende vraag (beginnend met wie, wat, waar, wanneer of hoe) gericht op samenwerking		/	'Kunnen we samen muziek maken? Met z'n allen'
E De leerkracht observeert opnieuw het proces	E.1 De leerkracht neemt afstand en kijkt opnieuw naar wat de kinderen doen		### ///	

Bijlage 6: operationaliseringstabel interview

Onderstaande tekst is vooraf aan de leerkrachten voorgelezen.

Zoals jullie weten, voer ik op dit moment onderzoek naar de muzikale ontwikkeling van het jonge kind. Jullie hebben drie weken geleden de pilot uitgevoerd. Aan de hand van de observaties hiervan wil ik jullie graag wat vragen stellen om één en ander te verduidelijken. De hoofdvraag van het onderzoek is: *‘Wat zijn de ervaringen van de leerkrachten van unit 2 tijdens de pilot op basisschool X met het stimuleren van de muzikale ontwikkeling van het jonge kind in de buitenruimte (met behulp van Loose Parts)?’*. De deelvragen zijn:

1. Is de pilot uitgevoerd zoals beoogd? (Observaties/interviews)
2. Welke successen en knelpunten ervaren leerkrachten van unit 2 tijdens het uitvoeren van de pilot? (Interviews)
3. Welke verbeterpunten zien de leerkrachten van unit 2 ten opzichte van de muzikale ontwikkeling van het jonge kind in de buitenruimte te laten plaatsvinden? (Interviews)

Om deelvraag 1 te beantwoorden is er een pilot ontwikkeld die jullie hebben uitgevoerd. Tijdens deze pilot hebben er observaties plaatsgevonden. De observatie punten zijn opgesteld aan de hand van verschillende begrippen uit het theoretisch kader. Hier zijn de creatieve competenties, de rol van de leerkracht en de leeromgeving leidend geweest.

De creatieve competenties volgens van der Lei et al (2015) zijn in muziek vertaald naar ontwerpen en improviseren.

De rol van de leerkracht wordt gezien als een coachende rol, waarbij de leerkracht observeert en passende interventies pleegt (Vrolijk, 2017). Hierbij is het stellen van open vragen van belang (Brouwers, 2017).

De buitenruimte is deel van de leeromgeving. Er wordt vormgegeven aan de leerbronnen door het inzetten van Loose Parts (Nicholson, 1971).

Over deze drie onderwerpen wil ik jullie graag nog meer vragen stellen zodat jullie meningen hierover nog beter naar voren kunnen worden gebracht.

Ik heb een half gestructureerd interview voorbereid, dat betekent dat er een aantal onderwerpen zijn waar ik het graag over zou willen hebben maar dat er ook ruimte is voor een open gesprek.

Daarna is de recorder aangezet.

Begrip	Observatiepunt uit observatielijst	Dimensie	Sub dimensie	Indicatoren	Interviewvragen
Muzikale ontwikkeling van het jonge kind	B.1 t/m B.4 C.1 t/m C.8 D.1	Creatieve competenties	Ontwerpen Improviseren	-In muziek wordt de interpretatie van creativiteit volgens SLO (2019a) vertaald in ontwerpen en improviseren (van der Lei et al., 2015)	1. Hoe heb je kinderen zien werken aan de creatieve competentie: improviseren? 2. Hoe heb je kinderen zien werken aan de creatieve competentie: ontwerpen? 3. Heb je muzikale ontwikkeling bij het kind gezien? Zo ja, hoe? Zo nee, waardoor niet?
	A t/m E	Rol van de leerkracht		-Proces van de kinderen observeren en een passende interventie plegen (Vrolijk, 2017) -Open vragen stellen (Brouwers, 2017)	4. Hoe heb je het observeren van de kinderen ervaren? 5. Heb je na je observatie een interventie gepleegd? Zo ja, wat dan? Zo nee, waarom niet? 6. Heb je bij de interventie open vragen gesteld? Wat had je nodig om deze vragen te stellen? Hoe vond je het om deze te stellen? Wat voor vragen heb je gesteld? 7. Heb je de kinderen nieuwe suggesties gegeven? Kan je een voorbeeld noemen?
	C.1 t/m C.8	Leeromgeving	Belang van leeromgeving – Gankema Loose parts	-Inzetten van Loose Parts (Nicholson, 1971) -natuurlijke leeromgeving	8. Heb je het gebruik van Loose Parts gezien als meerwaarde voor het ontwikkelen van de creatieve competenties? Hoe zag je dit? 9. Wat waren de voordelen en nadelen van het gebruik van Loose Parts? 10. Heb je het gebruik van de buitenruimte als leeromgeving gezien als meerwaarde voor

					het ontwikkelen van de creatieve competenties? Hoe zag je dit? 11. Wat waren de voordelen en nadelen van de buitenruimte als leeromgeving? 12. Is de pilot uitgevoerd zoals beoogd?
--	--	--	--	--	--

Bijlage 7: uitwerking interview

Datum: 9 april 2020

Duur: 25:16

Ruimte: Online vergadering Teams

Deelnemers: 2 leerkrachten van unit 2

R1 en R2 = Deelnemer

I = interviewer

Creatieve competenties - geel

Rol van de leerkracht - roze

Leeromgeving – groen

I: ~~Oke, uhm.~~ Mijn eerste vraag voor jullie is dus ~~uhm~~, op welke manier heb je kinderen op een creatieve manier zien werken aan de competenties ontwerpen en improviseren? Op welke manier heb je kinderen bezig gezien met ontwerpen en improviseren?

R1: ~~Improviseren was het alleen maar.~~ ~~Uhm, ze gingen direct aan de slag met alle materialen die er waren.~~ De materialen die nodigde uit om direct mee aan de slag te gaan. Ze hadden ook direct een idee wat te pakken. Ik zag geen terughoudendheid bij de kinderen. De eerste impuls die ik zag was wel erop slaan of ermee slaan.

I: ~~Oke.~~ R2 heb jij daar nog een aanvulling op?

R2: Nee, ja, uhm improvisatie en ontwerpen? Nou ja je zag wel dat ze uhm-uhm-uhm, je zag wel dat ze op een gegeven moment een heel drumstel maken weet je wel. Dat zag je toen bij X uhm-uhm, dat ze ging zitten en een heel drumstel, ze ontwierp zelf, met die materialen iets beeldgeven, beeldvormen, wat er eigenlijk niet was, maar wel in hun hoofd.

I: ja, ja mooi voorbeeld.

R1: ~~Dus dan eerder het ontwerpen van een drumstel?~~

R2: Ja, is dat niet goed? Ja maar ook dat ze zelf op onderzoek uitgingen. Ze hadden een potje volgens mij. Hoe kan ik daar nou nog meer muziek mee maken? En dan gingen ze, ik stelde dus de vraag. Hoe kun je daar nou nog meer muziek mee maken dan alleen met een stokje erop te slaan? Waar kan je nog meer geluid mee maken? Ja met steentjes. En toen gingen ze op zoek naar steentjes, die deden ze in het potje en daar gingen ze mee schudden weet je wel. Dat lokt heel veel uhm creativiteit uit bij de kinderen om zelf op onderzoek uit te gaan.

I: Ja. Mooi. Uhm. Dus, ja, daar kom ik dajik wel op terug. Heb je daardoor ook muzikale ontwikkeling van het kind gezien? Zo ja hoe dan? Of waarom niet? Uhm

R2: Ja met de een die ramde er op los en de ander was echt bezig met het maken van een ritme. De een ging echt nog meer op onderzoek. Waar kan ik nog meer muziek mee maken, waar kan ik een stokje allemaal tegenaan slaan? Waar komt dan muziek uit? Waar komt geluid uit en wat voor geluid komt eruit? Uhm.

R1: als ik daarop in mag haken inderdaad, ik denk dat de ontwikkeling er voornamelijk inzat in het uitbreiden van de manieren om er muziek uit te halen van het materiaal wat ze gekozen hadden. En in het begin was het inderdaad een op een ding tikken, uiteindelijk beseffen ze oh ja ik kan het op de zijkant, bovenkant, hard, zacht, aaien, schuiven, tikken nou ja enzovoort. En ik denk dat daar de muzikale groei in zat. De uitbreiding in de manieren om er geluid mee te maken.

I: ~~mooi. Uhm.~~ Dus zie je dat dan als een succes? Dat ze daarin zichzelf hebben ontwikkeld?

R1: ik zie het als een succes dat ze heel veel plezier hebben gemaakt met het muziek maken. Het is niet het eerste wat kinderen bedenken als ze buiten spelen om muziek te gaan maken. Dus ik vind het een heel groot succes dat zoveel kinderen zo enthousiast met de spullen aan de slag gingen en muziek maakten en het aan elkaar wilden laten horen en samen speelden.

R2: En ook dat kinderen ook door het aanbod kwamen aansluiten. Ik begon met een stuk of zeven, acht kinderen, weet ik het, en er sloten steeds meer kinderen aan. Die waren aan het kijken en wilde ook aansluiten en meedoen. Je ziet dat het aanslaat en het echt de nieuwsgierigheid van de kinderen prikkelt. Het spreekt aan, om op deze manier, het is gewoon de Wittering manier, iets aan te bieden zeg maar.

I: Oke. Uhm, dat was het stukje over de creatieve competenties. Dan wil ik nu door naar de uhm, dan wil ik nu door naar het stukje rol van de leerkracht. Daar is mijn eerst vraag: hoe heb je het observeren van de kinderen ervaren?

R2: Sorry je liep heel even vast, ik miste de vraag.

I: Geen probleem. De vraag was: hoe heb je het observeren van de kinderen ervaren?

R1: Ja als ik daarop mag inhaken, omdat het een onderzoek van jou was en de rol van de leerkracht had ik het gevoel dat ik moest interveniëren. Terwijl uhm, stel dat het gewoon een activiteit was die wij zouden aanbieden zou ik veel langer gekeken hebben wat er uit de kinderen zelf ontstond. Er ontstond eigenlijk heel veel. Het is dat ik uhm er me ben ingaan mengen bij kleine dingetjes als inderdaad bij een kind gaan vragen hoe kun je er nog op een andere manier muziek uithalen? Maar in eerste instantie zou mijn impuls zijn geweest dat dat niet eens nodig was geweest. Omdat ze zoveel indrukken van elkaar zien. Uhm. Hoe je met materialen om kunt gaan. Ik had makkelijk 20 minuten alleen kunnen observeren zonder überhaupt iets te moeten of willen doen.

R2: Ja daar sluit ik me bij aan. Je doet het toch vrij snel, terwijl ik zou normaal wat langer wachten en zien wat er vanuit de kinderen zelf komt.

I: Dus jullie zien dat als verbetermogelijkheid voor de volgende keer? Dat je meer zou observeren misschien meer zou laten?

R2: in het begin ja, in ieder geval in het begin.

I: Wat maakte het dat je sneller bent gaan interveniëren?

R1: Ja ik dacht wel omdat jij kwam kijken dat ik ook de rol van de leerkracht naar voren moest laten komen. Maar ik heb ook aan de kant gestaan uhm om te, ik heb ook echt gezien dat er zoveel gebeurd dat het ook fijn is om te kijken, zonder dat er actie van de leerkracht wordt verwacht. Dus dat heb ik ook gedaan. Dus het is niet dat ik me heel erg gepusht voelde om dat te doen. Ik heb wel momentjes gezocht waarbij het kon en een meerwaarde zou kunnen hebben.

I: oke. Als je kijkt naar de interventies die je hebt gepleegd.? Wat voor interventies heb je voornamelijk gepleegd?

R2: Ja ik heb inderdaad vragen gesteld en suggesties gegeven. Ik heb gezegd van kunnen jullie een ritme spelen? Of kunnen jullie mij naspelen? Daar gaan ze dan wel in mee. Maar ook vragen als wat kan je er nog meer mee doen? Hoe klinkt het als je het zo kan doen? Ook wel wat tips gegeven, maar ook wat, wat, vragen stellen, maar anderzijds ook voorbeelden geven wat ze kunnen doen.

I: Oke mooi.

R1: Bij mij was het ook voornamelijk vragen stellen. Hoe kun je er nog meer geluid mee maken? En kun je ook samen spelen bijvoorbeeld?

I: Hoe heb je het ervaren om uhm-zulke vragen te stellen?

R1: het voelde heel vertrouwd, het zijn ook de vragen die ik waarschijnlijk uit mezelf zou stellen.

R2: ~~het voelde ook wel zoals we normaal ook, je zou iets meer afwachten dan.~~ Verder voelt het zoals we werken. Het voelt niet als iets anders of je moet nou opeens hele andere interventies doen dan dat we normaal doen.

I: Had je daar iets bij nodig gehad? Heb je iets aan die hulpkaart gehad?

R1: De hulpkaart is meer ter bevestiging van zo doen we het eigenlijk. Het is niet zo dat ik tijdens de activiteiten op de hulpkaart heb moeten kijken. ~~Dus.~~

R2: ~~Nee ik ook niet.~~ Het verloopt eigenlijk wel natuurlijk.

I: ~~ja. Duidelijk. Uhm. Ja ik denk,~~ R2 heeft net al een aantal voorbeelden genoemd van vragen die je hebt gesteld of suggesties die je hebt gegeven aan de kinderen. Hebben jullie hier nog aanvullingen op? Of andere voorbeelden die je graag zou willen delen?

R1: ~~Dan moet ik even gaan graven.~~

I: ~~Ja dat snap ik.~~

R1: ~~Nee ik denk dat ik vooral veel de vragen heb gesteld: kun je er nog op andere manieren geluid uithalen?~~

I: ~~Oke.~~ Als je zo kijkt naar de rol van de leerkracht, welke successen of knelpunten zie je dan? En hoe zou je daar ~~uhm~~ een transfer in kunnen maken, dus een verbetermogelijkheid mochten we dit nog een keer gaan doen?

R2: ~~Uhm.~~

R1: Ik denk vooral afwachten. Ik denk wel dat de meerwaarde ervan is dat de kinderen meer de verdieping ingaan ~~voor zover dat kan he bij kleuters. Maar uhm~~ ik zie geen echte verbeterpunten. Behalve dan dat wij vanuit school wat afwachtender kunnen zijn om te zien waar ze echt helemaal zelf mee komen.

R2: ik denk wel dat als je bijvoorbeeld met zo'n zelfde groepje zo'n zelfde aanbod zou doen dan kan je wat de verdieping in gaan. Dus hard/zacht, snel/langzaam ~~uhm~~ een ritme of ~~uhm~~ erin te brengen. Dat zou wel een verdieping kunnen zijn bij een volgend aanbod.

I: dus dat je eigenlijk toch een stukje toch theorie aanbied? Maar dan op een spelende manier

R2: Ja ~~op een gegeven moment houdt het onderzoeken natuurlijk op he.~~ Na 10 minuten zijn de meeste kinderen wel klaar met onderzoeken zeg maar. Met de uitzondering daar gelaten. Ik denk als je dan iets aanbiedt van inderdaad hard/zacht, langzaam/snel, zoiets, dat ze dan weer getriggerd worden om ~~om.~~

R1: Daarmee te experimenteren.

R2: Ja. Ja.

I: Oke. Mooi.

R1: Dit is wel een goede aanvulling inderdaad. Om met hetzelfde groepje een vervolgmoment te hebben.

I: Dus dan zou je het wel afspreken met dat groepje?

R2: Ja dan moet je ze bij elkaar zoeken denk ik haha. Dat onthouden ze niet. Maar goed, ik zou wel nog een keer doen. Ze waren allemaal enthousiast. Als je er dan weer een nieuwe impuls aangeeft dat ze dat wel leuk vinden.

I: Dus zo'n impuls kan dus zijn om die klankeigenschappen aan te bieden?

R2: Ja. Ja inderdaad.

I: Dat waren mijn vragen over de rol van de leerkracht. Dan het derde was leeromgeving. ~~Uhm~~, dus. Mijn eerste vraag is: Heb je het gebruik van Loose Parts, de materialen, gezien als een meerwaarde voor het ontwikkelen van de creatieve competenties? ~~Dat~~ ontwerpen en improviseren.

R2: ~~Zeker~~. Het was geen je 'moet' met een stokje op een xylofoon slaan of op een trommel slaan. ~~Het is juist nou dat ze gingen onderzoeken van kan het met mijn hand of met een stokje. Het kan met een ijzeren stokje, dus uhm, juist dat uhm was bevorderend voor de creativiteit.~~

I: R1 heb jij daar nog aanvullingen op?

R1: ~~Nee ik was aan het knikken~~. Ik ben het daar helemaal mee eens. ~~Ja~~.

I: ~~Mooi~~. ~~Uhm~~, wat waren de voordelen of de nadelen van het gebruik van Loose Parts?

R1: ~~nadeel is dat ze wel snel kapot gaan, tenminste een aantal. Het voordeel daarvan is dat het kosteloos materiaal is en je het zo kan vervangen. Maar dat is wel een ding omdat wij er erg op hameren om nauwkeurig met materialen om te gaan. Maar goed als je ergens op een pak melk wil gaan slaan dan heb je dus kans dat het kapot gaat, maar je maakt er wel muziek mee. Maar dat is het enige kleine nadeel denk ik, dat ik aan de Loose Parts gevonden heb. Uhm, maar aan de andere kant, wat R2 ook zei, het nodigt juist extra veel uit om te experimenteren. Want een xylofoon weet je al hoe je die moet bespelen en je hebt het gevoel dat je er maar op een manier mee om kan gaan. Maar een ton of wat dan ook ja dat kan op zoveel extra manieren.~~

R2: Ja inderdaad.

I: Heb jij daar nog een aanvulling op R2?

R2: Nee eigenlijk niet. ~~Ja nee gewoon heel duidelijk~~. Misschien kunnen we kijken naar de materialen, zodat uh, je kan kijken dat de materialen niet snel kapot gaan maar iets duurzamer zijn. Je hebt ook kosteloos materiaal wat steviger is, zoals de emmers.

I: En, heb je het gebruik van de buitenruimte als leeromgeving gezien als meerwaarde van het ontwikkelen van de creatieve competenties?

R1: Jazeker. ~~Een gewoon überhaupt vanwege~~ het geluid dat gaat gewoon alle kanten op, dus je hebt daar geen last van. ~~Maar twee~~ de ruimte nodigt zelf ook uit om er muziek mee te maken. Ze gingen opzoek naar stokjes, naar steentjes, tegen andere materialen aanhouden zoals het hek, ~~weet je wel aan de buitenkant. Dus~~ het is zeker een onderdeel van dat totale plaatje om muziek te kunnen maken. ~~Dat was binnen toch echt ander geweest.~~

R2: ~~Ja en ook het aansluiten van he, dat kinderen gewoon ja dat is binnen denk ik ook wel, maar je ziet gewoon dat ze zijn getriggerd want ze zijn ergens buiten aan het spelen en ze sluiten aan.~~

I: ~~Ja. Oke~~. Wat waren dan de voordelen of nadelen van het in de buitenruimte zijn als leeromgeving?

R2: ~~Uhm. Uhm.~~

R1: ~~Ik zie er niet echt nadelen aan. Misschien dat sommige kinderen dachten ik ga met de spullen spelen, maar dat heb ik niet echt gezien. Ik denk ook wel dat het afgebakend genoeg was omdat we op de verhoging stonden.~~

R2: Ja inderdaad.

R1: ~~Ik denk dat als we bij de goot hadden gestaan dat het dan misschien wel echt anders was geweest omdat de materialen overal lagen bijvoorbeeld. Maar nu was het echt wel een afgebakende plek. Ik zie het zeker niet als een nadeel dat we buiten hebben gestaan. Juist een verrijking, behalve dat je weersafhankelijk bent haha.~~

I: Oke dan ben ik bij mijn laatste vraag. Als je denkt aan het doel van het onderzoek, dus: de muzikale ontwikkeling van het jonge kind in de buitenruimte laten plaatsvinden. ~~Uhm~~. Is de pilot dan uitgevoerd zoals bedoeld?

R1: Volgens mij wel. ~~Het heeft precies, uhm, bereikt wat we beoogd hadden. En uhm met enige meerwaarde of tenminste of~~ het enige wat me opviel is dat ze er echt zo enthousiast mee aan de slag gingen. ~~Ook direct, je had weinig interventie van de leerkracht nodig.~~ Het ging zo automatisch en dat ligt dus aan de voorbereidende leeromgeving. Het was zo duidelijk, ze hoefde alleen maar te horen je mag hier muziek mee maken en bam ze gingen aan de slag. Het was echt super leuk om naar te kijken en naar te luisteren. ~~Dus het heeft zeker bereikt wat het wat je als doel voor ogen had.~~ Misschien wel meer dan dat.

I: R2?

R2: Daar sluit ik me helemaal bij aan. Ja het was gewoon heel leuk om te zien hoe ze dat oppikten. Ik had het ook wel verwacht, moet ik eerlijk zeggen. Dat ze dat gewoon niet zo vaak doen, dan is het iets nieuws. ~~Dan zijn er uhm, de kinderen toch wel door getriggerd.~~

I: is het iets wat jullie zoude willen doorzetten? Wat je vaker zou willen gebruiken of doen met de kinderen?

R2: Ja zeker. Ik vind het wel heel leuk.

R1: Ja ik ook. Heel erg. Het is alleen dat ik denk, waar laten we die materialen? En hoe, wat voor ons doen zouden we het dan nog duidelijker gescheiden of soort bij soort moeten opruimen. ~~Maar goed je hebt onze schuur gezien, die staat al bommetje vol. Dat is het enige wat me tegenhoudt. Om de materialen op een duidelijke plek te houden zodat het puur en alleen voor de muziek is. Maar de activiteit aan zich zou ik zeker iedere week een keer willen doen.~~

I: Ja. Dus er zou een plek moeten komen waar alleen de materialen voor muziek staan? Als dat mogelijk zou zijn?

R2: Het is wel fijn om het buiten te kunnen doen. Uh, ~~ik zou het niet perse binnen willen doen.~~

R1: Nee maar bijvoorbeeld, Tamara krijgt een schuurtje. ~~Maar stel dat er een bolderkar in zou staan met al het muziek materiaal dat zou natuurlijk ideaal zijn.~~

R2: Ja inderdaad.

I: ~~Nou dat kan ik mooi meenemen. Dat waren eigenlijk al mijn vragen. Heel erg dankjewel voor jullie medewerking. Dan zet ik de recorder uit.~~